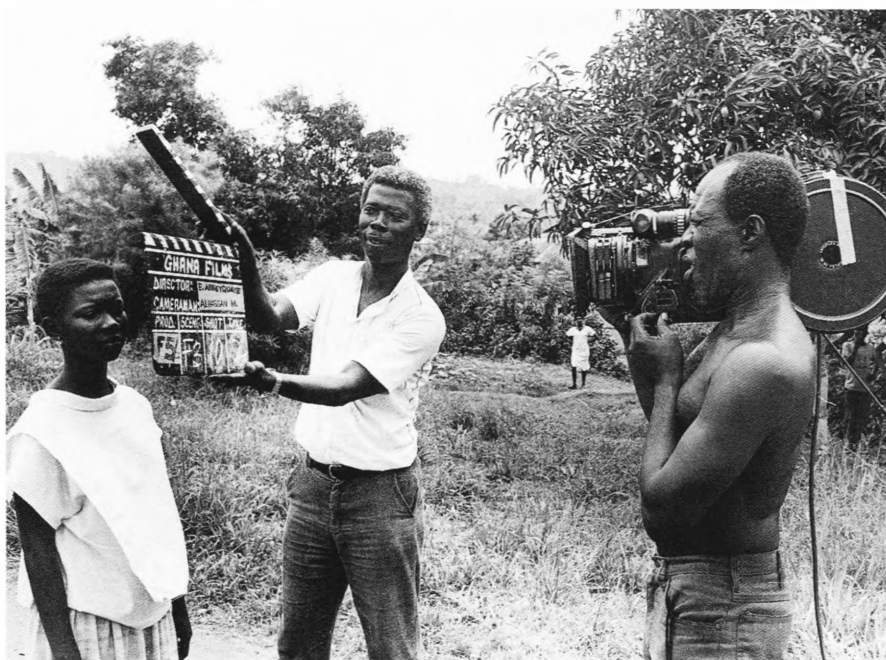

Ghanas Filmverden

Tendensen går i retning af, at man dropper den mekaniske film til fordel for den elektroniske. På den måde gøres produkterne billigere, således at der faktisk kan komme nye egenproduktioner på markedet.

af Karen Hammer

Afrikansk film er efterhånden ved at blive kendt i Danmark, men de ganske få film vi har set i danske biografer har været fra den fransktalende del af Vestafrika – fra Guinea, Burkina Faso eller Tunesien.

Hvis man slår op i internationale filmbøger om Afrikas film, så står der praktisk taget intet om den tidligere engelske koloni Ghana, men det er en alvorlig fejl, for Ghana har gennem mange år produceret et væld af interessante kortfilm – og enkelte interessante spillefilm.

I december 1988 tog jeg en lille omvej på min rejse til Den Panafrikanske Filmfestival i Burkina Faso og startede i Accra – Ghana, hvor jeg dumpede midt ind i ugelange festligheder i anledning af Ghana Film Industris 40 års jubilæum! Så heldig kan man være.

Jeg havde ingen anelse om, at man producerede film i større stil i Ghana og blev rystet over min uvidenhed, da man præsenterede mig for Kwaw Ansahs 2. spillefilm *Heritage Africa*, den bedste film jeg nogensinde havde set fra Afrika. Den film vandt da også en måned senere den største pris Etalon de Yennega ved Filmfestivalen i Ouagadougou.

Pastor Chris Hesse, der er en af Afrikas bedste fotografer, var dengang leder af Ghana Film Industry, – og han kunne huske mig fra 1987-festivalen, hvor han havde vundet en stor pris for sin prægtige dokumentarfilm *Ghana Reborn*, – så jeg blev modtaget med åbne arme og præsenteret for alle de ældre herrer, der var pionererne i Ghanas filmverden.

I 30'erne og 40'erne blomstrede den Britiske dokumentarfilm, og man fik da den idé i London at skabe en Film Unit i Accra for derved bedre at kunne informere om det glørværdige Britiske Imperie og dets kultur. I februar 1948 startede The Gold Coast Film Unit under ledelse af den kun 28 år gamle Sean Graham. Han skulle ikke bare lave dokumentarfilm og newsreels, men også sørge for at uddanne de unge afrikanere til instruktører, fotografer, lysmænd og producenter; man begyndte med 6 elever, hvoraf halvdelen kom fra nabokolonien Nigeria.

Allerede i 1952 kunne Sean Graham præsentere sin første afrikanske spillefilm *The boy Kumasenu* lavet med afrikanske teknikere og

skuespillere – en fin lille film, der året efter blev fulgt op af dokumentaristiske kortfilm som *Kofi – The good farmer* eller *Fishing story*. I 1957 laver R. O. Fenuku, der var en af de første elever, kortfilmen *Ghana* – for nu er landet blevet selvstændigt under Kwame Nkrumahs ledelse. Sean Graham nåede at lave adskillige film, inden han i al venskabelighed rejste hjem i 1958. I 1964 udnævner præsidenten, der var yderst bevidst om Filmens muligheder en universitetsprofessor til direktør for Ghana Film Industry og sætter ham igang med at bygge.

Ghana Film Industrys domicil er endnu på trods af manglende bevilgninger til vedligeholdelse – imponerende. Ghanas nuværende præsident Jerry Rawlings er ingen beundrer af filmkunsten og har derfor gennem mange år udsultet instituttet, der har/havde eget studie, eget sort/hvid 16 mm og 35 mm laboratorium, lydstudier – også til pladeproduktion, masser af kontorer og to biografer, hvoraf den ene fortsat er Ghanas bedste.

Op gennem 60'erne og 70'erne laves der mange oplysende og politisk bevidstgørende kortfilm, adskillige

af de politiske film bliver aldrig færdiglavede og udsendt, da Ghana efter kuppet mod præsident Nkrumah i februar 1966, gennem de næste 13 år har 5 forskellige præsidenter, hvoraf kun General Kutu Acheampong (1972-78) når at regere i mere end et par år. Ingen har vel lyst til at betale for en film om en afgået præsident, men instruktøren Th. A. Daniels når da at blive færdig med en propagandafilm *The Search for præsident Acheampong* i 1976. Den 4. juni 1979 tager Jerry Rawlings magten første gang, han afholder et demokratisk valg og indsætter Dr. Hilla Limann som præsident, men mister allerede 2 år senere tålmodigheden med det altfor korrupte styre og tager atter magten 31/12 1981. For en historiker er Ghana Film Industrys filmlager en guldgrube, da hele denne periode er vel-dokumenteret i mange spændende – omend noget slidte dokumentarfilm som f.eks. Daniels *Suddenly Freedom* (1967) og *3RD Republic* (1979) og *Stanley Mensu Power to the People* (1982). Chriss Hesses flotte propagandafilm for Jerry Rawlings *The Dawn* (1990) og *The Road Ahead* (1992) er i langt bedre stand end de gamle, men den sidstnævnte er aldrig frigivet, da et eller andet skulle rettes i den. – Da de internationale låneorganisationer for et par år siden krævede demokrati af deres lånere, kunne Jerry Rawlings ikke se nytten af at udsende *The Road Ahead*, og det er lidt synd, for flot det er den. I 1965 udsendes den første rent ghanesiske spillefilm *No tears for Ananse* af Sam Aryeetey, der også begyndte som elev i 1948. Filmen beretter om Ananses tåbelige bedrifter og bliver godt modtaget af afrikanerne, der kender den mytiske og molboagtige Ananse fra de traditionelle folkeeventyr. Samme år præsenterer Terry Bishop sin og teaterskolen ved Ledon-Universitetets version af Hamlet *Hamile*, der foregår oppe nordpå hos Tongo-folket; den er faktisk sjovere end man skulle tro, og jeg kan slet ikke tilslutte mig Guy Hennebelles nedrakning af den i hans *Les Cinemas Africains en 1972*, hvorhan oplyser, at den er 6 timer lang!? det passer ikke! *Hamile* er kun 116 minutter lang.

I 1970 og 1972 kommer der endnu to spillefilm fra Ghana Film Industry *I told you so* af Egbert Adjesu og *Doing their thing* af Bernard Odjija, ingen af dem er interessante

for andre end Ghanesere, der kender de lokale kunstnere og sangere.

I 1971 dør Akanfolket i Kumasis øverste konge Osei Agyeman Prempeh og Ghana Film Industry laver tre spændende kortfilm om den storladne traditionsrige begravelse og udnævnelse af hans efterfølger Opoku Ware II: *Passing of a King, Farewell to a King* og *Making of a King*.

I 1971-73 laver den fremragende kortfilminstruktør Ato Yanney mange kulturelle kortfilm som *Cult of Twins, Panoply of Ghana* og den vidunderlige *Market Day* (1973) – de fleste med Chriss Hesse som fotograf. *Market Day* har den samme rytme og poesi som John Griersons bedste og burde kendes af alle filmeskere; desværre er kopien noget slidt, så det haster med at redde den lille filmhistoriske perle.

Samme år laver Th. Daniels *Allegas day* en fin skildring af landsbydrenghens fristelser inde i den store by – og konsekvensen af disse (24 min.).

I 1977 kommer der endelig en rigtig interessant spillefilm fra Ghana Film Industry *Genesis Chapter X* af Tom Ribeiro, – efter sigende er denne den eneste film, der nogensinde har spillet sig ind i Ghana? Det er en uhyggelig flashbackhistorie med voldtægt, mord og griskhed.

Det urolige politiske klima i landet skaber spændinger i Ghana Film Industrys ledelse, og mange forlader den vanskelige arbejdsplads for at prøve lykken på NAFTI The National Film and Television Institut, der oprettes i 1978, – andre går til TV, der startedes af Nkrumah i 1965 – eller man begynder for sig selv: Ato

Yanney og Kwaw Ansah.

Kwaw Ansah, der er uddannet i USA, lever for en tid af at lave reklamefilm for Unilever, opretter så i 1977 sit eget selskab FILM AFRICA LIMITED og laver i 1981 *Love brewed in an African pot* – en fremragende og gribende fortælling om en ung kvinde, der vover at gifte sig efter sit hjerte, men kommer til at betale altfor dyrt for det, da hendes nærmeste ikke stoler på hendes oprigtighed. Filmen bliver en kæmpesucces overalt og får i Nairobi langt flere tilskuere end 007 – *For your eyes only*.

Efter adskillige hjerteanfald og utrolige økonomiske problemer lykkes det for Kwaw Ansah i 1988 at færdiggøre sin 2. spillefilm *Heritage Africa* et mesterværk fra de tider, hvor kolonien Guldkysten var ved at rive sig løs fra England for at blive selvstændig. Den sorte embedsmand Quincy Arthur Bosomfield har gennem sin engelske uddannelse lært at se ned på sin "primitive" traditionelle kultur, han har ændret sit afrikanske navn, sin religion og er blevet mere engelsk end englænderne. Hans største ønske er at blive adlet til Sir Arthur. Da revolutionen kommer rullende, kan han ikke hjælpe sit folk, men bliver skyld i manges død. Da hans mor forærer ham slægtens hellige skrin, forstår han ikke dets betydning, men giver det til sin engelske overordnede. Han må meget igennem for at finde tilbage til sig selv og sin afrikanske

Forrige side: Fra optagelserne til 'Sometimes'. Denne side: Bryllupsscenen i 'Love brewed in an African Pot'.

sjæl. Ghanas største skuespillerinde Alexandra Duah er fremragende som moderen.

I 1981 udsender Ato Yanney sin hidtil eneste spillefilm *His Majesty's Sergeant*, der foregår under befrielseskrigene i Indokina og beskæftiger sig med raceproblematikken, for selv om sorte og hvide soldater er på samme side mod asiaterne, så ved begge parter, at de ikke er ligemænd. Det er et seriøst arbejde, men illusionen brydes for ofte, da Ghana jo ikke ligner Asien ret meget, og der ikke har været råd til at opsøge mere egnede lokaliteter.

King Ampaw omtales i de fleste filmhistorier om Afrikansk film, for han er uddannet i Tyskland og laver sine film i Co-produktion med Norddeutsche Rundfunk i Hamburg, så hans film bliver også set udenfor Afrika.

I 1983 præsenterer han sin første spillefilm *Kukurantumi (The Road to Accra)*, der fortæller om en lastbilchauffør, der i sin slidte lastbil transporterer passagerer mellem landsbyen Kukurantumi og Accra. Hans kone knokler i marken for at få det til at løbe rundt, medens hans datter stikker af hjemmefra for at opsøge et nemmere liv i Accra.

King Ampaw har megen humor og har lavet en sørgmunter tragedie.

To år senere kommer hans anden film *Juju*, der behandler de kultursammenstød, der uværgerligt forekommer, når de veluddannede unge kommer tilbage til landsbyerne og prøver at få noget nyt gennemført i et traditionelt samfund, hvor de unge ikke har noget at skulle have sagt.

I forbindelse med Ghana Film Industrys 40 års jubilæum havde Tom Ribe i ro fået startet fire sort/hvide spillefilm i 1985, der skulle have været præsenteret i december 1988, men takket være de manglende bevillinger var lydmiक्सningsmaskinerne brudt sammen, og der var hverken penge til at rejse andetsteds hen og få det lavet eller til reparationer. Derfor blev Th. A. Daniels *Aya Minnow* først færdig i 1992, Tom Ribeiros *Dédé* ikke færdigklippet, men dog udsendt på video, *Kofi Yirenyis Opinto* ikke færdig med lydsiden, og endelig vil Ernest Abeyquayes *Sometimes* aldrig blive lavet, for den ligger fortsat i de oprindelige filmåser i stakkevis på hyl-derne og er end ikke klippet.

Tom Ribeiro tog under optagelserne en privat video af "Dédé" og

blev derved uvenner med Ghana Film Industry, der bested hans rettigheder til materialet. Han gik i vrede og laver nu videospille"film" for Graceland Motion Pictures. *Dédé* er en god historie om landsby-pigen, der fornægter sin traditionelle kulturelle baggrund og tager til byen for at arbejde på kontor. Kon-torchefen-spillet af David Dontoh, der er Ghanas første elsker, forfører hende og glemmer at fortælle om sin kone. Hun bryder sammen i fortvivlelse, men klarer sig igennem sorgen, fordi landsbybefolkningen tør tænke i utraditionelle baner.

– Nye tider – glem alt om kvalitet og sats på historierne

I slutningen af 80'erne begyndte mange unge mennesker i Ghana at lave video-spille"film" dvs. feature-film på video, og da befolkningen tørstede efter originale lokale historier, så tjente videoerne sig ind i lyn-tempo. Allerførst var William Akufu, der udsendte sin første *Dia-bolo* film i 1984. Der er masser af magi og uhygge i disse film, da hovedpersonen som en anden Dr. Jekyll og Mr. Hyde med passende mellemrum bliver til en slange. Den meget unge automekaniker Socrate Ibrahim Safo lejede i 1988 et videokamera og optog i en vens lejlighed *Unconditional love*. På trods af en hårdrejsende dårlig lyd og uskarpe billeder blev den en kæmpesucces. I 1991 inviterede han mig i biografen for at se hans fjerde video *Baboni. The Phobiagirl* – en vovvittig og magisk historie. Publikum jublede i fulde biografier. På det tidspunkt var næsten alle Ghanas biografier blevet lavet om til videoscree-ning på det oprindelige lærred. De gamle filmprojectionsmaskiner var pillet ned overalt, så man ikke længere vil kunne vise rigtige spillefilm. Kun Ghana Film Industrys største biograf har fortsat maskinerne stående, men der er kun een operatør, der kan betjene dem! Socrate Safo slog sig i 1991 sammen med Steven Hackman og oprettede Hacky Films, der i 1995 regnedes for det førende videoproduktions-selskab. Safo har imellemtiden lavet mere end 11 "spillefilm" i den rette blanding af magi og melodrama, og hans film er højtelskede. Ingen bio-grafer i Ghana tager længere ameri-kanske film hjem, for folk vil se sig selv – vil se deres egne historier og vil se/høre dem på lokalsprogene. Efterhånden som pengene strøm-

mer ind, får kunstnerne råd til at bruge rigtige skuespillere i stedet for venner og børn, og det hjælper på historierne. Når video-filmene har kørt tre måneder i biograferne, købes de af TV, og derefter sælges de på kassetter. Jeg har set næsten hele Safos produktion og har moret mig fint; hans vittige dialog er hans force, men uden hjælp fra Ghana Film Industrys dygtige klipper, Mark Coleman, er han og de fleste andre helt på den, for de er jo amatører.

Da regeringen fortsat ikke vil give penge til filmproduktion, er instruktørerne ved Ghana Film Industry nu også med i videoråset, og deres "film er af meget bedre billed/lyd-kvalitet, men ingen af de mere end 200 videospille"film" har kunnet slå *Dédé* efter min mening.

Dette skyldes først og fremmest, at de rutinerede og begavede vetera-nerer som Th. A. Daniels og Kofi Yirenyki nu også er begyndt for sig selv, så der kun er yngre ret uprø-vede instruktører tilbage på Ghana Film Industry. Kwaw Ansah lavede i 1993 sit bud på en videospille"film" *Harvest at seventeen* om teenagragra-viditeter, og den er selvfølgelig fil-misk af høj kvalitet, men skuespil-lerne er for ekstreme.

I 1992 kom en ung økonom hjem til Ghana efter mange års studier i USA. På vej nordpå hørte han i bus-sen om en forfærdeligt drab, der var foregået i hans hjemby, og han blev skamfuld på sin bys vegne.

I 1993 havde han lavet en video-film *Nkrabea* over sagen, og den film er lovende. Ben Baffoe-Bonnie kan øjensynlig mere end sin øko-nomi, og han forstår at holde spæn-dingen i en scene, hvor vi faktisk ud-fra realhistorien skulle kende resul-tatet i forvejen. En 8-års dreng blev i virkeligheden myrdet, for at en meget rig mand kunne give hans ho-ved til sin husgud, den gud, der sør-gede for, at ingen kunne modstå ham.

I Ghana, Togo, Benin og Nigeria ofrer man fortsat mennesker til lo-kale traditionelle guder.

Ghanas befolkning er sluppet fri af I-landenes mediemanipulering med dem, hvor de tidligere så 70% amerikanske film og een % afrikan-ske, ser de nu 90% ghanesiske og 2% amerikanske. Det burde kunne ændre deres udvikling? Det er spændende, hvor længe den bølge kan vare, – hvis kvaliteten højnes, så er der vel ingen grund til at vende tilbage til de gammeldags film?